

Startnotitie visie stadswater

Visie op het gebruik en exploitatie van vaarwegen en zwemwater in de stad Utrecht

Inleiding

Begin 2020 zegde het college de raad toe om een visie op het stadswater op te stellen (zie [raadsbrief](#) kenmerk 7232590). Deze visie gaat over het gebruik en exploitatie van vaarwegen en zwemwater in de stad Utrecht. In de [raadsbrief](#) van 3 juni 2020 (kenmerk 7411460) staat dat een startnotitie in de tweede helft van 2020 wordt verwacht. De startnotitie schetst hoe we de visie stadswater willen aanpakken.

Het (vaar)waterbeleid is onderdeel van de Omgevingsvisie Utrecht. Dat betekent dat de gemeenteraad de visie stadswater vaststelt als onderdeel van de Omgevingsvisie Utrecht. In de Omgevingsvisie Utrecht staat al het gemeentelijke beleid over de fysieke leefomgeving. De Omgevingsvisie Utrecht bestaat uit 3 delen:

1. *De koers*: de stip op de horizon voor de langere termijn (Ruimtelijke Strategie Utrecht).
2. *Thematisch beleid*: het beleid over een bepaald onderwerp, bijvoorbeeld groen of parkeren. Dit is beleid dat in de hele gemeente geldt.
3. *Gebiedsbeleid*: beleid dat alleen in een bepaald gebied geldt.

De visie stadswater valt onder punt 2; *thematisch beleid*. Onder dit thematisch beleid valt bijvoorbeeld ook het woonbotenbeleid uit 2005. Zie verder [deze lijst](#) van beleidsdocumenten.

Volgens de nieuwe omgevingswet zullen de onderliggende regels, zoals de Havenverordening en Havenatlas, worden geactualiseerd na vaststelling van de visie stadswater.

Achtergrond

De ontwikkeling van de stad Utrecht is verbonden met water. In de middeleeuwen was de stad een belangrijke havenstad met zijn grachten en unieke werven. Het water is nog steeds van grote waarde voor Utrecht. Mensen recreëren, sporten en verblijven graag aan het water. Bewoners en bezoekers varen graag op de Utrechtse grachten en vaarten. Ieder jaar komen ruim 10.000 passanten met een vaartuig door de Utrechtse wateren. Er zijn ruim 450 vaste vergunningshouders voor een plezierboot.

De verwachting is dat het drukker gaat worden op en aan het water. De stad groeit, het klimaat wordt warmer en het wordt steeds aantrekkelijker om in de stad Utrecht te gaan varen.

De gemeente Utrecht wil het waterareaal in de stad vergroten. Dit doen we om de beleving van het openbaar water, de waterkwaliteit te verbeteren en de historische structuren te herstellen.

Foto's: Bas van Setten & Robert Oosterbroek

Afgelopen jaar is de gedempte Catharijnesingel weer open gegraven. Op 12 september 2020 is de singel geopend (zie foto) en stroomt er weer water doorheen. Nu kun je met een bootje in dik een uur rond de oude binnenstad varen. Nu het water weer door de stadsbuitengracht stroomt, verbetert dit ook de waterkwaliteit. Rond 2025 wordt de singel bij het Smakkelaarsveld aangesloten op de Leidse Rijn. Dan kun je dus met een boot vanuit Lombok naar de binnenstad varen.

Afgelopen zomers kenden veel warme dagen. Mensen zoeken het water op voor verkoeling, varen op een bootje of nemen een frisse duik. We zien dat er meer verschillende groepen op hetzelfde moment het openbare water gebruiken. Bijvoorbeeld bij de Munt is het op een hete zomermiddag druk. Mensen willen tegelijk bootje varen, roeien en zwemmen. Meestal geeft dit de nodige pret en ontspanning. Soms gaat het ook niet goed en komen zaken in de knel. Boten kunnen tegen elkaar botsen, een boot dreigt per ongelijk over een zwemmer heen te varen. Gelukkig valt het aantal ongelukken tot nu toe mee. Ook kunnen omwonenden soms overlast ervaren tot laat in de avond van luide muziek vanaf het water.

De gemeente is van het meeste Utrechtse stadswater vaarwegbeheerder. De gemeente beheert de vaarwegen en haar oevers, stelt vaarregels op, toetst vergunningaanvragen, en ziet erop toe dat mensen op en aan het water zich aan de regels houden. De provincie bepaalt de regels voor de regionale vaarwegen en Rijkswaterstaat voor de nationale vaarwegen. Rijkswaterstaat is niet alleen vaarwegbeheerder van het Amsterdam Rijnkanaal, maar ook nog van het Merwedekanaal, de Vaartsche Rijn en het zuidelijk deel van de Catharijnesingel. Het hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht is vaarwegbeheerder van de Vecht en het hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden van de Kromme Rijn ten oosten van de A27 richting Amelisweerd.

Uitdaging

Om het vaarverkeer op het stadswater te reguleren bestaat er een Havenverordening en een Havenatlas. Op zich werken deze regels goed, alleen ontbreekt actueel gemeentelijk vaarbeleid. Een visie op het stadswater is voor de gemeente noodzakelijk om zich te kunnen beroepen op deze regels en nieuwe aanvragen en activiteiten te kunnen toetsen. Verder zijn sommige regels niet scherp en duidelijk genoeg, of ontbreken ze nog. Zo is een aantal regels verschillend voor de Utrechtse wateren en haar oevers. De gemeente heeft niet opgeschreven waarom deze regels per plek verschillen. Dat roept vragen bij gebruikers op. Ook ontbreken in Leidsche Rijn nog vaarwegen in de Havenatlas en de Havenverordening, zoals de Haarrijnse plas en de watergangen in Terwijde.

Doelstelling

Utrecht wil een stad zijn waarin gezondheid en leefbaarheid voorop staan. We investeren in een betere kwaliteit van leven. We werken samen aan een gezonde en prettige stad. Het stadswater is een belangrijk onderdeel van de openbare ruimte. Op en aan het water kan je prettig verblijven. Het biedt goede mogelijkheden voor exploitatie, sport en recreatie. De gemeente wil dat iedereen kan genieten van het openbare water in Utrecht.

De visie stadswater biedt bestaande en nieuwe gebruikers en exploitanten perspectief hoe de vaarwegen en haar oevers in Utrecht te gebruiken. Voor de gemeente biedt het een handelingskader om nieuwe aanvragen en activiteiten op en aan het water te kunnen toetsen en te kunnen handhaven.

Onderwerpen visie stadswater

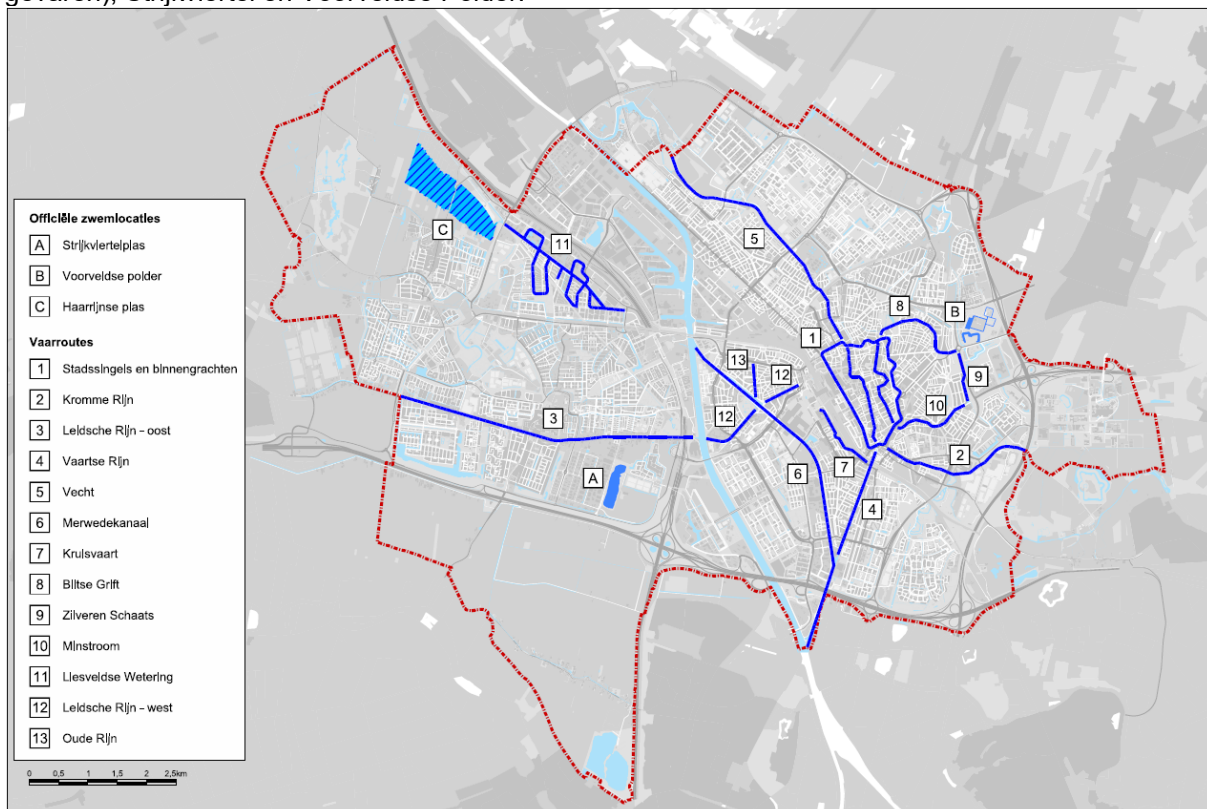
De visie stadswater gaat over de volgende vier onderwerpen waar de gemeenteraad keuzes en eventueel nieuwe doelen en maatregelen voor kan stellen:

1. *Vaarnetwerk en vaarbeleid:*
 - Overzicht van vaarwegen, hoe hard je mag varen en wie deze waterwegen beheert en onderhoudt
 - Beschrijving hoe vaarwaterwegen zijn verbonden en functioneel werken
 - Overzicht van sluizen en bruggen, huidige bedieningstijden tijdens zomer- en winterseizoen en minimale doorvaarthoogte bruggen
 - Beleid/ maatregelen omtrent stimuleren emissievrij varen
 - Tarievenbeleid van de gemeente op vaartuigen en in welke mate exploitatie voor de gemeente kostendekkend is
 - Vergunningenbeleid voor vaartuigen
 - Handhavingsbeleid omtrent veiligheid en overlast op en aan het water
2. *Waterrecreatie en watersport:*
 - Routes, gebieden, ligplaatsen en aanmeerplekken voor recreatieve vaartuigen zoals verhuurbootjes, passanten, kano, roeiboot, waterfiets, SUP-pers, schaatsen, duiken
 - Roeien op het Merwedekanaal
 - Zwemmen in stadswater
3. *Passagiersvaart en vrachtverkeer:*
 - Routes, gebieden en lig- en overslagplaatsen voor rondvaartboten, verhuurboten, passagiersboten (>12 personen) en vrachtboten. Met vrachtboten bedoelen we hier het transport over het stadswater zoals de afval- en bierboten die in de binnenstad varen en dus niet de beroepsvaart in de zin van binnenvaart over het Amsterdams-Rijnkanaal.
 - Stimuleren goederenvervoer over water: de gemeente wil hierop meer inzetten om de druk van (te) zwaar vrachtverkeer op de wegen in de oude binnenstad te verminderen, gaat vooral om beschikbare ruimte voor laden en lossen
4. *Groen en beleving van het stadswater*
 - Zichtbaarheid en beleefbaarheid van het water vanaf de oever (o.a. steigers, terrassen)
 - Routes waar je langs het water kunt lopen of fietsen (voorbeeld rondje Stadseiland)
 - Goede waterkwaliteit en biodiversiteit: ecologisch waardevolle wateren en natuurvriendelijke oevers
 - Evenementen en terrassen op het water

Afbakening en afstemming met lopende trajecten

Welke wateren en oevers

In figuur 1 staan de stadswateren en haar oevers die onder de visie stadswater vallen. Donker blauw zijn de 13 doorgaande vaarroutes waar met en zonder motor gevaren wordt. Locaties A, B en C zijn de drie officiële zwemlocaties binnen de gemeente Utrecht. Dit zijn Haarrijnse plas (waar ook wordt gevaren), Strijkviertel en Voorveldse Polder.

Figuur 1: Utrechtse stadswateren die onder de visie stadswater vallen

Het Amsterdams Rijnkanaal en het havengebied, dat in open verbinding staat met dit kanaal, vallen buiten deze visie stadswater. Hier gaat het veelal om transport van goederen op grote boten (binnenvaart) die langs de stad Utrecht varen. Rijkswaterstaat bepaalt het beleid voor de binnenvaart.

Zwemmen in het buitenwater

In de Utrechtse wateren uit figuur 1 wordt op een aantal locaties gezwommen. Als eerste zijn dat natuurlijk de drie buitenzwemlocaties. In opdracht van provincie wordt de algemene hygiëne en veiligheid tijdens het zomerseizoen (tussen 1 mei en 1 oktober) hier regelmatig gecontroleerd. Denk daarbij aan de kwaliteit van het zwemwater en de hygiëne rondom de zwemlocatie (vogelpoep, blauwalg, ongedierte). In de praktijk wordt er ook op andere, niet-officiële locaties in de stad gezwommen. Op deze plekken wordt de waterkwaliteit niet zo uitvoerig gemeten en is het niet altijd veilig omdat er ook wordt gevaren. Denk bijvoorbeeld aan locaties de Munt en Veilinghaven die beide in het Merwedekanaal liggen. Vanwege de groei van de stad en hetere zomers verwachten we dat de behoefte van zwemwater in en aan de rand van de stad toeneemt. Bij het opstellen van de visie stadswater zullen we keuzes moeten maken of en waar mogelijk extra zwemlocaties moeten komen en welke extra maatregelen of activiteiten dan nodig zijn.

Relatie tot andere thema's

De gemeente Utrecht heeft veel verschillende beleidsnota's, plannen en programma's die over het openbare water gaan. De visie stadswater richt zich op gebruik van het openbare water waar je mag varen en zwemmen (zie figuur 1). Bij oevers gaat het bij uitstek over het gebruik van de oevers en de walkanten langs dit stadswater. Denk hierbij aan golven die ontstaan door te hard varen en de invloed die het kan hebben op de wal en eventuele gelegen woonboten.

Er is een aantal thema's die aan deze visie raken maar niet worden opgenomen. Dit is namelijk al opgenomen in ander beleid of plannen. Zie bijlage 1 voor een overzicht. Regelmatig stemt het projectteam af met collega's die aan deze ontwikkelingen werken. Zo nodig vinden er bijstellingen plaats in de visie.

Proces en participatie

Het proces bestaat uit de volgende stappen:

Stap 1: voorbereiding en onderzoek

Voor de vier onderwerpen uit de visie stadswater geven we de bestaande situatie weer en halen we bij belanghebbenden binnen en buiten de gemeente op wat de verwachtingen, wensen en ambities zijn. Hiermee starten we een ontwerpend onderzoek.

Stap 2: dialoog met de stad

In deze stap bepalen we per onderwerp de knelpunten en kansen in gesprek met belanghebbenden. We werken vooral op kaarten. De wensen en ambities geven ons input om te bepalen welke huidige regels duidelijk zijn en worden onderschreven. En waar schuren de regels nu? Ook inventariseren we in deze stap de kansen die we voor de toekomst zien. Dit doen we met een brede vertegenwoordiging van geïnteresseerden en belanghebbenden.

Stap 3: nader onderzoek en terugkoppeling

In de derde stap werkt het projectteam de knelpunten en kansen verder uit en doet nader onderzoek om openstaande vragen te beantwoorden. In kleinere deelsessies zetten we oplossingen en mogelijke maatregelen op een kaart en formuleren we onderzoeksvragen. Ook hierin kunnen belanghebbenden in kleiner comité meedenken, op basis van expertise en interesse. Aan het eind van deze stap koppelen we de uitkomsten terug naar de raad en stad.

Stap 4: vertaling naar omgevingsvisie

In de vierde stap vertalen we de opbrengst voor ieder onderwerp naar doelen en uitgangspunten in een concept omgevingskaart en een visie. De visie stadswater wordt onderdeel van het thematisch beleid in de Omgevingsvisie Utrecht.

Stap 5: inspraak en besluitvorming

Eenieder mag formeel reageren op de visie stadswater, onderdeel van Omgevingsvisie Utrecht, via inspraak. In een reactienota, die wordt meegestuurd naar de raad, maken we inzichtelijk hoe we de reacties wel of niet hebben verwerkt en beargumenteren we dat. Pas als de raad een besluit heeft genomen is de visie stadswater definitief.

Participatie

Uitgangspunt is dat de visie stadswater tot stand komt in een gezamenlijk proces met stakeholders. Om een goede visie te maken is het noodzakelijk alle behoeften in kaart te brengen en aanwezige kennis te gebruiken om tot de juiste uitgangspunten te komen. Daarvoor doorlopen we een proces met daarbinnen verschillende participatiemomenten. Er wordt daarbij gebruik gemaakt van verschillende instrumenten zoals digitale participatiemiddelen, persoonlijke contactmomenten en stadsgesprekken/deelsessies. Per stap en doelgroep kijken we welke (online) instrumenten geschikt zijn. We nemen de omgeving zoveel mogelijk mee gedurende het proces en informeren hen tussentijds over uitkomsten, afwegingen en dilemma's.

Bovengenoemde aanpak bevat een aantal concrete handvatten en afspraken om te komen tot een visie op het stadswater. Tegelijkertijd is het een dynamisch proces waarin we kunnen bijsturen als blijkt dat dit nodig is.

Betrokkenheid gemeenteraad

De raad komt op drie momenten in het proces in beeld. Als eerste staat in deze startnotitie hoe we de visie stadswater willen aanpakken. Als tweede koppelen we na de dialoog met de stad de uitkomsten terug aan de raad. Tot slot komt de raad in beeld bij de besluitvorming over de visie stadswater als onderdeel van de Omgevingsvisie Utrecht. Het kan zijn dat bepaalde voorstellen met elkaar botsen. Deze maken we inzichtelijk en nemen we op als beslispunten voor de raad.

Uiteraard is de raad ook welkom om deel te nemen aan de participatiemomenten. We nodigen raadsleden uit om gedurende het proces aanwezig te zijn en zo een goed beeld te vormen van de diverse belangen, waarden, argumenten en mogelijke tegenstrijdigheden. Kennis en ervaring die de raad kan gebruiken bij de besluitvorming en op basis waarvan zij kan controleren of belanghebbenden goed zijn betrokken bij de totstandkoming van de visie stadswater.

Betrokkenheid vier medeoverheden

Naast de gemeente zijn er in de stad Utrecht drie andere vaarwegbeheerders: Rijkswaterstaat, hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht en hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. De Provincie Utrecht is het bevoegd gezag voor het regionale vaarwater. De gemeente nodigt deze vier medeoverheden uit om samen sturing te geven aan de visie op het stadswater en de participatiemomenten met de stad. Momenteel lopen er gesprekken om dit samen verder vorm te geven.

Organisatie en planning

Organisatie

De onderwerpen uit de visie stadswater raken meerdere portefeuilles van het college. Wethouder Kees Diepeveen treedt op als coördinerend wethouder namens het college.

Globale planning en fasering

Stap 1: voorbereiding en onderzoek	Q1 2021
Stap 2: dialoog met de stad	Q2 2021
Stap 3: nader onderzoek en brede terugkoppeling	Q3 en Q4 2021
Stap 4: vertaling naar omgevingsvisie	Q1 2022
Stap 5: inspraak en besluitvorming	Q2 en Q3 2022

Bijlage 1 Lijst met thema's die visie stadswater raken

Er is een aantal thema's die hieraan raken maar niet worden opgenomen in deze visie. Dit is namelijk al opgenomen in ander beleid of plannen. Het gaat o.a. om:

- *Ruimtelijke structuur van de stad*: de groenstructuur en waterlopen vormen de basis van de ruimtelijke structuur van de stad. Die wil de gemeente volgens de Ruimtelijke Strategie Utrecht duidelijker zichtbaar en herkenbaar maken.
- *Beheer van de oeverconstructies*: dit staat in de nota beheer openbare ruimte.
- *Wonen en werken*: woonbotenbeleid, ontwikkeling nieuwe locaties aan het water (nieuwbouw), watergebonden bedrijvigheid, kansen om nieuwe functies te combineren met varen, initiatief hiervoor komt uit verschillende gebiedsontwikkelingen.
- *Overdracht eigendom en beheer Merwedekanaal*: hierover lopen al langdurige gesprekken tussen Rijkswaterstaat (huidige beheerder) en gemeente Utrecht en het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden.
- *Klimaatadaptatie*: beleid en maatregelen staan beschreven in de klimaatadaptatievisie, die samen met water- en rioleringsvisie. Beide visies gaan binnenkort ter inzage.
- *Grondwater/afvalwater/hemelwater*: beleid en maatregelen staan beschreven in nieuwe water- en rioleringsvisie van gemeente Utrecht. Zie verder punt hierboven.
- *Ecologisch maaibeheer van de oevers*: beleid hierover is al opgenomen in water- en rioleringsvisie van gemeente. In de visie stadswater gaat het om watergangen waar gevaren wordt (figuur 1) en mogelijk negatief effect op gebruik en ecologisch beheer van natuurvriendelijke oevers.
- *Vissen*: al vastgelegd in geactualiseerde nota dierenwelzijn (december 2019).
- *Cultuurhistorie*: verschillende vaarroutes hebben een belangrijke cultuurhistorische waarde.
- *Omgevingsvisie binnenstad*: logistiek per boot (afval/bevoorrading) om druk van grachten/werkelders te verminderen, denk hierbij aan het initiatief van gemeente om aantal verweerde werfkelders als pilot in te zetten voor afvaltransport, meer spreiding van vaarverkeer buiten de singels, oevers vrijhouden voor verblijf aan het water, emissievrij varen.
- *Programma wervengebied*: tijdens herstelwerkzaamheden aan de wal- en kluismuren kan het vaarverkeer worden belemmerd. Daarnaast kan het varen mogelijk een risico zijn voor het cultureel erfgoed (kades en werven). Door de schroefwerking van boten kan er bijvoorbeeld zand wegspoelen onder de kade met als gevolg dat de kade verzakt.
- *Omgevingsvisie Beurskwartier en Lombokplein*: opengraven van Leidse Rijn bij Lombokplein en vaarverbinding met singel. De visie stadswater gaat in op het gebruik van dit stukje Leidse Rijn.
- *Omgevingsvisie Merwedekanaalzone*: gaat hier vooral om de nieuwe fiets- en loopbruggen over het Merwedekanaal en de impact op enkele woonboten en het roeiwater.
- *Ontwikkelperspectief Maarschalkerweerd*: versterken van ecologische en recreatieve functie van het Kromme Rijn park, ambitie om de fortgrachten te verbinden met de Kromme Rijn en verbreden van de oud Wulvenbroekwetering.
- *Beleidsnota's van andere overheden*: de provinciale vaarverordening is bijvoorbeeld bepalend voor de vaarmogelijkheden in de gemeente Utrecht.
- *Vaarnota's van HDSR, AGV, Rijkswaterstaat*: de twee waterschappen en Rijkswaterstaat zijn vaarwegbeheerder van een aantal vaarwegen binnen de gemeente Utrecht.
- *Onderhoudsplan vaarwegen Utrecht*: het hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden onderhoudt de vaarwegen van de gemeente Utrecht. In het onderhoudsplan van het waterschap staat hoe deze watergangen worden schoon gehouden en op welke vaardiepte ze worden gebracht.